

Enes Pelidija

DOPRINOS SARADNIKA ORIJENTALNOG
INSTITUTA IZ SARAJEVA U IZUČAVANJU
HISTORIJE BOSNE I HERCEGOVINE OSMANSKOG
PERIODA

Još u toku osmanske vladavine mnoge obrazovane ličnosti Bosanskog ejaleta pokazivale su interes za prošlost svoje sredine. Oni su pisali o znamenitim ličnostima i događajima. Njihova djela koristio je Salih Sidki Hadžihuseinović - Muvekkit u knjizi *Tarih-i Bosna*. To je prva pisana cjelovita historija Bosne pod osmanskom vlašću. Prijevod sa osmanskoturkog na bosanski jezik objavljen je tek poslije 120 godina.¹ I dok se čekalo na objavljivanje ovog djela, dr. Safvet-beg Bašagić - Redžepašić napisao je i objavio knjigu *Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine* (od g. 1463. - 1850.).² Deset godina kasnije, sličnu knjigu po sadržaju i tematici objavio je i dr. Milan Prelog.³ U narednim godinama sve do osnivanja Orijeentalnog instituta u Sarajevu više znanstvenika izučavalo je prošlost Bosne i Hercegovine osmanskog perioda. Među njima bili su: Sejfudin-ef. Kemura, Vladimir Ćorović, Ćiro Truhelka, Vladislav Skarić i drugi. Posebno mjesto i značaj imali su radovi akademika Hamdije Kreševljakovića.⁴ Njegov doprinos je još veći zbog toga što je mnoge svoje učenike uputio u tajne historijske nauke. Svi oni su na osnovu izvorne arhivske građe, prije svega orijentalne provenijencije, pisali o prošlosti Bosne i Hercegovine pod sultanovom vlašću. No, sveobuhvatno proučavanje historije naše zemlje pod osmanskom upravom započinje

---

1 Salih Sidki Hadžihuseinović - Muvekkit, *Povijest Bosne*, tom 1,2, s turskog preveli Abdulah Polimac, Lamija Hadžiosmanović, Fehim Nametak i Salih Trako, El -Kalem, Sarajevo 1999.

2 *Sarajevo 1900.*, reprint izdanje Bošnjački institut iz Ciriha 1989.

3 Dr. Milan Prelog, *Povijest Bosne u doba osmanlijske vlade, I dio* (1463. - 1739.), II dio, Sarajevo 1910.

4 vidi: Hamdija Kreševljaković, *Izabrana djela I-IV*, Sarajevo 1991.

od 1950. godine kada je osnovan Orijentalni institut. Od tada je prošlo više od pola stoljeća.

U proteklih pet decenija rada i djelovanja Orijentalnog instituta iz Sarajeva, njegovi brojni znanstveni i stručni saradnici sistematski i naučno bave se izučavanjem prošlosti Bosne i Hercegovine osmanskog perioda. To proistječe i iz zadataka ove znanstvene ustanove u kojoj se pored drugih aktivnosti naglašava rad na prikupljanju, sređivanju, obradi, prevodenju i publiciranju orijentalnih rukopisa i arhivske građe izvora za historiju Bosne i Hercegovine. U okviru osmanistike izučavaju se problemi društvene, političke, vojne, privredne i kulturne historije. Prema zadacima Instituta, posebna pažnja poklanja se izučavanju kulturne baštine Bošnjaka koji su svoja djela pisali na orijentalnim jezicima.

U proteklom periodu saradnici *Istorijskog odjeljenja za obradu* prikupili su i radili na rukopisnoj zbirci koja je brojala 5263 kodeksa manuskripta, pisanih na orijentalnim jezicima. Posebno su pažnju poklanjali izučavanju djela domaćih autora kao što su: Hasan Kafi Prušćak, Muhamed Musić-Allamek, Hasan Kaimija, Sabit Užičanin, Mustafa Ejubović - Šejh Jujo, Omer Novljanin, Fadil-paša Šerifović, Salih Sidki Hadžihuseinović -Muvekkit te mnogi drugi. Njihovi su autografi bili pohranjeni u Orijentalnom institutu. Saradnici Instituta dužnu pažnju su posvetili i izučavanju zbirke *Manuscripta turcica* i njenih 7156 dokumenata pisanih između XVI i XIX stoljeća. Tu su prije svega fermani, berati, bujruđije bosanskih namjesnika, sudska rješenja, izvodi iz sumarnih deftera, finansije i druge vrste dokumenata. Sve su to prvorazredni izvori koje su u proteklih pet decenija saradnici Orijentalnog instituta sređivali, prevodili, proučavali i publicirali. Zahvaljujući tome dati su odgovori na dotada mnoga otvorena pitanja iz prošlosti Bosanskog ejaleta i njegovih sandžaka. Važno je naglasiti da su ovim radom otklonjene brojne dileme oko nekih historijskih događaja i ličnosti.

Za izučavanje prošlosti Bosne i Hercegovine nezaobilazno mjesto imaju sidžilli (66) i njihovi fragmenti nastali između XVII i XIX stoljeća, a bili su pohranjeni u ovoj znanstvenoj instituciji. Među njima bili su sidžilli iz kadiluka: travničkog (17), ljubinskog (10), mostarskog (9), blagajskog (8), fojničkog (4), zatim, zeničkog naiba (3) te po dva pisana u trebinjskom i duvanjskom kadiluku. Po jedan sidžill koji se nalazio u Orijentalnom institutu u Sarajevu ostavština je: jajačkog, tešanjskog, gradačačkog, prozorskog, prusačkog, skopskog, bijeljinskog i ljubuškog

kadije i prijedorskog naiba. Tu su i fragmenti sidžilla sarajevskog kadije iz 1775. i 1776. godine, te visočkog kadije iz druge polovice XVIII stoljeća.

Posebna vrijednost ovog Instituta bila je u oko 200.000 dokumenata iz Vilajetskog arhiva iz posljednjih trideset godina osmanske uprave u Bosni i Hercegovini. Također, postojali su izvorni dokumenti sa područja svih kadiluka Bosanskog ejaleta, tapije o posjedovanju i vlasništvu zemljišta iz druge polovice XIX stoljeća. U njima su bila naznačena imena vlasnika posjeda te vrste i površine zemljišta. Među arhivskom građom koja je bila pohranjena u Institutu ubrajaju se brojne kopije opširnih i sumarnih deftera za bosanski i hercegovački sandžak pisanih između XV i XVII stoljeća, kao i drugi popisni defteri sa šireg prostora te fotokopije *muhimme* deftera u kojima su zavedena sva carska naređenja o važnijim pitanjima. Pored arhivske građe, Orijentalni institut u Sarajevu imao je veliki broj mikrofilmova sa dokumentima iz brojnih domaćih i stranih arhiva. Tu je bila i bogata sakupljena arhivska građa iz arhiva Istanbula, Ankare, Skoplja, Dubrovnika, Zagreba, Beča, Pariza i drugih centara.⁵

Ova, te mnoga druga arhivska građa orijentalne, ali i zapadne provenijencije skupa sa 15.000 knjiga stručne biblioteke i 10.000 svezaka stručnih domaćih i inozemnih časopisa, nestali su u plamenu koji su izazvale granate sa velikosrpskih položaja 17. maja 1992. godine. Za kratko vrijeme vatrena stihija progutala je sve to naučno bogatstvo koje su godinama i decenijama prikupljale generacije znanstvenika. Toga dana na mjestu gdje je bio Orijentalni institut ostalo je zgarište zgrade i gomila pepela arhive i biblioteke.

No, dotada su obrađene mnoge znanstvene teme i štampano više studija i stručnih radova. To je publicirano u više edicija kao što su: 1. *Monumenta Turcica Historiam Slavorum Meridionalium Illustrantia*, 2. *Posebna izdanja* i 3. *Ostala izdanja Instituta*. Dosada je u izdanju Monumenta Turcica objavljeno ukupno 11 knjiga popisnih deftera koje su preveli i za štampu priredili orijentalisti i historičari zaposleni u ovoj

---

⁵ Sve dosada navedene podatke o arhivskom fondu Orijentalnog instituta iz Sarajeva preuzeo sam iz rada mr. Lejle Gazić *Stradanje Orijentalnog instituta u agresiji na Bosnu i Hercegovinu 1992. - 1995.* Orijentalni institut u Sarajevu 1950 - 2000, Sarajevo 2000, 25 - 29

znanstvenoj instituciji. Posljednji veliki uspjeh je prijevod i štampanje *Opširni popis bosanskog sandžaka iz 1604. godine*.⁶ Navedeni defter štampan je u četiri toma. Na njegovom prijevodu i publiciranju radili su saradnici Instituta u saradnji sa Bošnjačkim institutom iz Ciriha.

U ediciji *Posebna izdanja* saradnici Instituta su u proteklom periodu štampali studije iz historije Bosne i Hercegovine osmanskog perioda, ali i šireg prostora. Među njima su knjige: prof. Hamida Hadžibegića, *Glavarina u osmanskoj državi*,⁷ dr. Fehima Nametka, *Fadil-paša Šerifović, pjesnik i epigrafičar Bosne*,⁸ dr. Ahmeda S. Aličića, *Uređenje Bosanskog ejaleta od 1789. do 1878. godine i Pokret za autonomiju Bosne od 1831. do 1832. godine*.⁹

Za nauku su veoma korisne i interesantne knjige koje su u ovoj znanstvenoj instituciji napisali njeni saradnici dr. Džemal Čehajić¹⁰ i dr. Amir Ljubović.¹¹ Profesor Ljubović je u koautorstvu sa prof. dr. Sulejmanom Grozdanićem u ovoj ediciji objavio i knjigu *Prozna književnost Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima*.¹² U istoj ediciji štampani su: *Katalog turskih rukopisa franjevačkih samostana u Bosni i Hercegovini* vanjskog saradnika Instituta prof. dr. Vanče Boškova¹³ i *Turski dokumenti o ustanku u Potkozarju 1875.-78*. Ovu izvornu građu za štampu su priredili Hasan Škapur i Ahmed S. Aličić.¹⁴ U izadnju ove

---

6 I - IV,, Sarajevo 2000.

7 Orijentalni institut u Sarajevu, *Posebna izdanja*, IV, Sarajevo 1966., pp. 188.

8 Orijentalni institut u Sarajevu, *Posebna izdanja*, VIII, Sarajevo 1980, pp. 281 + (1)

9 Orijentalni institut u Sarajevu, *Posebna izdanja*, XI, Sarajevo 1983, pp. 198; Isto, XIX, Sarajevo 1996., pp. 438.

10 *Derviški redovi u jugoslovenskim zemljama sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu*, Orijentalni institut u Sarajevu, *Posebna izdanja*, XIV, Sarajevo 1986., pp. 281.

11 *Logička djela Bošnjaka na arapskom jeziku*, Orijentalni institut u Sarajevu, posebna izdanja, XVIII, Sarajevo 1996., pp. 249 + 5 fax

12 Orijentalni institut u Sarajevu, *Posebna izdanja*, XVII, Sarajevo 1995., pp. 279.

13 Orijentalni institut u Sarajevu, *Posebna izdanja*, XV, Sarajevo 1988., pp. 155.

14 Orijentalni institut u Sarajevu, *Posebna izdanja*, XVI, Sarajevo 1988., pp. 159 + 49 fax.

edicije su i *Katalog rukopisa Orijentalnog instituta-lijepa književnost*, autora Saliha Trake i Lejle Gazić.¹⁵ Zajedno sa Institutom za istoriju u Sarajevu saradnici Orijentalnog instituta objavili su zbornik radova *Prilozi za historiju Sarajeva-pola milenija Sarajeva*.¹⁶ Raduje činjenica da među navedenim djelima u sve tri *Edicije*, ima djela štampanih u toku agresije (1992. - 1995.) i u poslijeratnom periodu. To potvrđuje saznanja da su saradnici Orijentalnog instituta, bez obzira na sve poteškoće i iskušenja, nastavili sa uspješnim radom.

Posebno mjesto i značaj ima časopis *Prilozi za orijentalnu filologiju*. Od I do VIII godišta štampan je pod imenom *Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom*. Od 1960. godine dosada ovaj časopis publicira se pod imenom *Prilozi za orijentalnu filologiju*. U proteklih pedeset i dvije (52) godine ukupno je štampano 50 (L) brojeva. Historijski radovi štampani su i publicirani u rubrikama Radovi, Sitni prilozi, Prijevodi, a u novije vrijeme u rubrikama Kulturna baština, Historija i diplomatika te u kontinuitetu u Ocjene i prikazi. Na stranicama ovog časopisa objavljeno je na desetine radova, priloga, osvrti i prikazi, kao i prijevoda dokumenata osmanske provenijencije. Od prvog godišta najbrojniji saradnici su orijentalisti i historičari osmanskog perioda. Pored zaposlenih u Orijentalnom institutu u Sarajevu, svoje radove u ovom stručnom časopisu objavljuju i najpoznatiji domaći i inozemni znanstvenici. Zahvaljujući svemu tome, vremenom su *Prilozi za orijentalnu filologiju* stekli zavidan znanstveni ugled i uvršteni su među trideset najreferencijalnijih časopisa svijeta iz orijentalistike. Taj ugled su počeli stjecati još od prvih brojeva zahvaljujući naučnicima koji su kao članovi Redakcije svojim objavljenim radovima skrenuli pažnju na Priloge šire znanstvene javnosti. Tome su doprinijeli prvi direktor Orijentalnog instituta i ujedno urednik akademik Branislav Đurđev te članovi Redakcije i prvi saradnici Hamid Hadžibegić, dr. Šaćir Sikirić, Gliša Elezović, Hazim Šabanović i Besim Korkut.¹⁷ Među redovnim saradnicima u narednim brojevima Priloga bili su: akademik Nedim Filipović, Mehmed Mujezinović, Omer Mušić, Muhamed Mujić, Alija Bejtić, Adem Handžić, Dušanka Bojanić,

---

¹⁵ Orijentalni institut u Sarajevu, *Posebna izdanja*, XX, Sarajevo 1997. pp. 405

¹⁶ Sarajevo 1997., pp. 531.

¹⁷ I/ 1950, Sarajevo, 1950., pp. 193.

akademik Avdo Sućeska, Salih Trako, Muniba Korkut-Spaho i Bisera Nurudinović.¹⁸

U narednim godištima pored navedenih, među novim saradnicima su: Ešref Kovačević, Ahmed S. Aličić, Alija Bejtić, Džemal Čehajić, Fehim Nametak, Fehim Dž. Spaho, Aiša Đulizarević, Amir Ljubović, Salih Hadžialić, Behija Zlatar, Lejla Gazić, Hatidža Čar-Drnda, Fazileta Cviko-Hafizović, Ismet Kasumović, Snježana Buzov, Amina Kupusović, Ramiza Ibrahimović, Amina Šiljak-Jesenković, Enes Kujundžić, Esad Duraković, Adnan Kadrić, Mubera Bavčić te drugi koji su duže ili kraće bili zaposleni u Institutu i kao saradnici objavljivali radove na stranicama ovog časopisa.¹⁹ Svi navedeni saradnici su velikim dijelom doprinijeli boljem i potpunijem upoznavanju prošlosti Bosne i Hercegovine osmanskog perioda.

Zahvaljujući tome i šira međunarodna znanstvena javnost upoznata je o višestoljetnoj osmanskoj upravi na ovim prostorima. Time su naučni radnici, kao i svi zainteresirani mogli steći objektivno saznanje o našoj zemlji. To nije bio *tamni vilajet*, kako se tendenciozno govorilo i pisalo u pojedinim krugovima, nego Bosna kao jedna od značajnijih pograničnih pokrajina Osmanskog carstva sa brojnim urbanim sredinama, privrednim, obrazovnim i znanstveno-kulturnim objektima i relativno velikim brojem pismenih ljudi za tadašnje prilike.

Pored domaćih orijentalista i historičara, saradnici Orijentalnog instituta su i poznati znanstvenici iz Bosne, susjednih i drugih zemalja. Među njima su: Fehim Bajraktarević, Sulejman Bajraktarević, Omer Barkan, Madžida Bećirbegović, Sulejman Begović, Vančo Boškov, Ismet Bušatlić, Derviš Buturović, Atilla Četin, Divna Đurić-Zamalo, Vesna Đukić, Bećir Džaka, Ismail Eren, Ibrahim Filipović, Milenko Filipović, Muhamed Filipović, Nenad Filipović, Tayib Gokbilgin, Muhamed Hadžijahić, Lamija Hadžiosmanović, Rašid Hajdarević, Verona Han, Hivzija Hasandedić, Sabira Husedžinović, Muris Idrizović, Slobodan Ilić,

---

¹⁸ vidi prvih osam (VIII) godišta ovog časopisa objavljenih između 1950. i 1960. godine

¹⁹ *Prilozi izdanja Orijentalnog instituta u Sarajevu sa bibliografijom radova (1950 - 1997).* Ovu publikaciju su za internu upotrebu Instituta uradile: Bisera Nurudinović, Svetlana Milić i Sabaheta Gačanin. Pregled se nalazi u biblioteci Orijentalnog instituta u Sarajevu pod signaturom: IV 257 4250

Mustafa Imamović, Halil Inaldžik, Zagorka Janc, Salih Jalimam, Hasan Kaleši, Muhamed Kantardžić, Derviš Korkut, Hamdija Kreševljaković, Nevenka Krstić, Aleksandar Matkovski, Đoko Mazalić, Nenad Moačanin, Ibrahim Mehinagić, Mustafa Memić, Mehmed Mujezinović, Jasmin Mulabegović, Alija Nametak, Boris Nilević, Enes Pelidija, Toma Popović, Ljubinka Rajković, Husref Redžić, Muhsin Rizvić, Kurio Hars-Schwarz, Mithat Sertoglu, Alija Silajdžić, Hasan Sušić, Jasna Šamić, Abdulah Škaljić, Darko Tanasković, Milan Vasić, Ismail Hakki Uzunčaršili, Šaban Zahiragić, Olga Zirojević, Muhamed Ždralović te drugi.²⁰ Posebno su interesantni tematski brojevi Priloga.²¹

U proteklih pet decenija, saradnici Orijentalnog instituta napisali su i objavili brojne studije. Među prvima je bio najstariji član Instituta Hamid Hadžibegić. Njegovo djelo *Glavarina u osmanskoj državi* je nezaobilazna i u pisanju o Bosanskom ejaletu.²² U ovom Institutu napisao je doktorsku disertaciju Hazim Šabanović. Nakon odbrane, štampana je kao knjiga pod naslovom *Bosanski pašaluk - Postanak i upravna podjela*.²³ U toku svog plodnog rada dr. Šabanović je napisao i objavio više studija, članaka, priloga, osvrta, kritika i prikaza. Ukupno 184.²⁴ U pisanju historije Bosne i Hercegovine nezaobilazne su knjige i radovi ovog autora, među kojima su: *Postanak i razvoj Sarajeva*²⁵ *Vojno uređenje Bosne od 1463. do kraja XVI stoljeća*²⁶ *Evlija Čelebi, Putopis, odlomci o jugoslovenskim zemljama* - Preveo uvod i komentar napisao dr. Hazim Šabanović,²⁷ te posmrtno *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima* (Bio-bibliografija).

---

20 Potpuniji i pregledniji podaci u naprijed navedenom Pregledu

21 *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 30, Sarajevo, 1980., pp. 516; *Prilog za orijentalnu filologiju* .41, Sarajevo, 1991., pp. 450

22 vidi napomenu 7

23 *Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1959., pp. 271.

24 Bisera Nurudinović, *Bibliografija radova dr Hazima Šabanovića*, Prilozi za orijentalnu filologiju - posvećeno Hazimu Šabanoviću, XXII - XXIII/1972. - 73, Sarajevo, 1976., pp. 11. - 32.

25 *Radovi Naučnog društva NR Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1960., 71. - 115.

26 *Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine*, XI/1960, pp. 173. - 224.

27 Sarajevo 1967., pp. 682 + 10; II izdanje, Sarajevo 1973. ; III izdanje, Sarajevo 1997.

Knjigu je redigirao i za štampu pripremio Ahmed S. Aličić.²⁸ Skoro da nema iole značajnijeg događaja ili ličnosti iz prošlosti Bosne i Hercegovine osmanskog perioda a da o tome nije pisao dr. Šabanović. Sve studije i druge vrste radova, ovaj cijenjeni znanstvenik pisao je na osnovu izvorne građe i stručne literature. Također je napisao i objavio veliki broj studija i članaka koji se odnose na šire južnoslavenske prostore. I danas se ime dr. Hazima Šabanovića spominje, a radovi citiraju, kao da je živ među nama, iako su skoro protekle tri decenije od njegova odlaska sa ovog svijeta.

Nesumnjivo, jedna od svestrano najobrazovanijih ličnosti svoga vremena bio je akademik Nedim Filipović. I kao profesor i šef katedre za orijentalistiku na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, i kao direktor Orijentalnog instituta, u kontinuitetu je radio na podizanju mlađih stručnih kadrova. Iza sebe je ostavio brojna djela, od kojih su neka pravi pionirski radovi. Među njima su *Pogled na osmanski feudalizam* (s posebnim osvrtom na agrarne odnose),²⁹ *Osvrt na neke probleme istorije Bosne i Hercegovine*,³⁰ *Odžakluk - timari u Bosni i Hercegovini*,³¹ *Bosanski pašaluk*,³² *Napomene o islamizaciji u Bosni i Hercegovini u XV vijeku*³³ te mnogi drugi. Njegovo kapitalno djelo *Princ Musa i šejh Bedreddin*³⁴ i za širu historiju Osmanskog carstva predstavlja jednu od najvažnijih studija. Iza sebe ostavio je i veliki broj prevedenih deftera te druge brojne osmanske arhivske građe koja se odnosi na prošlost Bosne i Hercegovine.³⁵

Iako je pisao manje o Bosni i Hercegovini, a više o drugim južnoslavenskim zemljama, akademik Branislav Đurđev je svojim naučnim radovima dao

---

28 Sarajevo 1973., 726 + 2

29 Godišnjak Istorijskog društva Bosne i Hercegovine , god. IV, Sarajevo 1952., pp. 5. - 146.

30 Pregled - časopis za društvena pitanja , 2, Sarajevo 1953., pp. 89. - 93.

31 Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom, god. VI/1954 - 55, Sarajevo 1955. pp.251. - 274.

32 *Historija naroda Jugoslavije II*, Zagreb 1959., 582. - 595.

33 Godišnjak ANU B I H, god. VII, Centar za balkanološka ispitivanja, 5, Sarajevo, 1970., pp. 141. - 167.

34 Sarajevo 1971., pp. 767.

35 vidi: Amina Kupusović, *Bibliografija radova akademika prof. Nedima Filipovića*, Prilozi za orijentalnu filologiju, br. 34/1984., Sarajevo, 1985., pp. 221. - 229.

veliki doprinos u osposobljavanju mladih kadrova koji su bili zaposleni u Institutu. Posebno je vodio računa o radu na prevođenju važnijih deftera. I sam je u tome učestvovao. Među objavljenim radovima i izvorima koji se odnose na Bosnu i Hercegovinu a koje je prevodio akademik Đurđev su i: *Sarajevski kodeks kanun-nama*³⁶ te *Kanun-nama za Bosanski, Hercegovački i Zvornički sandžak 1539. godine*.³⁷

Jedno vrijeme dužnost direktora Orijentalnog instituta obavljao je akademik Avdo Sućeska. Kao i njegovi prethodnici i profesor Sućeska je vodio računa o mladim kadrovima i njihovim zadacima u Institutu. To je rezultiralo da iz ovoga vremena bude prevedeno više deftera i stručnih radova iz osmanistike i historije Bosne i Hercegovine osmanskog perioda. I prije nego je došao na položaj direktora, akademik Sućeska je bio stalno u kontaktu sa zaposlenim u Orijentalnom institutu. Tu je dijelom radio i na prevođenju dokumenata za njegovu studiju *Ajani*, prilog izučavanju lokalne vlasti u našim zemljama za vrijeme Turaka.³⁸ Ovo djelo ubraja se među najznačajnije studije u svijetu. Posebno je veliki udio akademika Sućeske u njegovim mnogobrojnim radovima koji su objavljivani u svim domaćim i mnogim stručnim inostranim časopisima. Neki od njih su štampani u posebnoj publikaciji pod naslovom Bošnjaci u osmanskoj državi.³⁹ Na stranicama ove knjige je samo 18 od ukupno do sada štampanih 120 radova akademika Sućeske koji se odnose na prošlost Bosne i Hercegovine osmanskog perioda.

Kругu starije generacije orijentalista i historičara Instituta koji su stekli međunarodnu reputaciju pripadao je i dr. Adem Handžić. Svi njegovi radovi odnose se na Bosnu osmanskog perioda. Za historijsku nauku su posebno važne njegove studije *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*⁴⁰ i zbornik ranije objavljenih radova u posebnoj knjizi *Studije o Bosni - historijski prilozii iz osmansko-turskog perioda*.⁴¹ Posebnu vrijednost dr.

---

36 Prilozi za orijentalnu filologiju istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom, god. VI -VII/1956 - 57, Sarajevo, 1958., pp. 147. - 158.

37 u djelu: *Kanuni i kanun - name za Bosanski, Hercegovački, Zvornički, Kliški, Crnogorski i Skadarski sandžak*, Sarajevo 1957.godine

38 Naučno društvo Bosne i Hercegovine, knj. XXII714, Sarajevo, 1965., pp. 278.

39 VKBI, Sarajevo, 1995., pp. 57.

40 Sarajevo, 1975., pp. 401.

41 Istanbul, 1994., pp. 310.

Handžića predstavlja rad 'Bosanski namjesnik Hekim-oglu Ali-paša.'⁴² U brojnim domaćim i stranim stručnim časopisima objavio je još 52 rada.

Među značajnim članovima Orijentalnog instituta je i dr. Ahmed S. Aličić. I on je jedno vrijeme obavljao dužnost direktora Instituta. Kao i njegovi prethodnici - i prije izbora zbog svojih radova iz orijentalistike - kao prevodilac i kao historičar osmanskog perioda stekao je zaslužno priznanje u znanstvenim krugovima. Dosada je preveo brojne deftere i druge vrste osmanskih izvora te objavio više desetina stručnih historijskih radova. Posebno su za poznavanje prošlosti Bosne i Hercegovine cijenjene studije dr. Aličića *Uređenje Bosanskog ejaleta od 1789. do 1878. godine*⁴³ i *Pokret za autonomiju Bosne od 1831. do 1832. godine*.⁴⁴ Veliki doprinos dr. Ahmeda S. Aličića je i u njegovom radu u enciklopedijskoj jedinici Bosne i Hercegovine osmanskog perioda pod naslovom *Razdoblje turske (osmanske) vlasti*.⁴⁵ Upravo na ovom mjestu autor ukazuje na neke ranije propuste, korigira na više mjesta pogrešne podatke o Bosanskom ejaletu i terminološki ispravlja stanovite nedosljednosti.

Sadašnji direktor Orijentalnog instituta u Sarajevu dr. Behija Zlatar, kao i njen prethodnik prof. dr. Fehim Nametak ulagali su i ulažu veliki napor u stručnom, znanstvenom i materijalnom osposobljavanju Instituta. Zahvaljujući podršci i trudu zaposlenih znanstvenih radnika i saradnika u tome postiže vidne rezultate. I prije nego što je preuzela vođenje Instituta, dr. Behija Zlatar široj naučnoj javnosti je bila poznata po brojnim znanstvenim radovima osmanskog perioda. Naveću pažnju posvetila je rodnom Sarajevu. Rezultat toga je i njena knjiga *Zlatno doba Sarajeva (XVI stoljeće)*.⁴⁶ Do sada je objavila više desetina historijskih radova o istaknutijim ličnostima, porodicama i događajima vezanim za Bosnu osmanskog perioda. Uporedo sa radom na izučavanju prošlosti Bosne i Hercegovine veliku pažnju poklanja sakupljanju, prevođenju i objavljivanju historijskih dokumenata iz domaćih i arhiva Istanbula i Ankare.

---

42 Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom, V/1954. - 55., Sarajevo, 1955., pp. 138. - 180.

43 vidi napomenu 9

44 ibidem

45 Separat iz II izdanja, *Enciklopedija Jugoslavije, Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina*, LJZ, Zagreb, 1983., pp. 86. - 101.

46 Sarajevo, 1996., pp. 259.

Značajan doprinos u izučavanju Bosne i Hercegovine osmanskog perioda dali su i drugi brojni saradnici Orijentalnog instituta. Svojim knjigama Alija Bejtić, *Ulice i trgovi Sarajeva-topografija, geneza i toponimija*,⁴⁷ Ešref Kovačević, *Granice Bosanskog pašaluka prema Austriji i Mletačkoj Republici po odredbama Karlovačkog mira*⁴⁸ i Džemal Čehajić, *Derviški redovi u jugoslovenskim zemljama sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu*⁴⁹ upotpunili su brojne praznine i dali odgovore na mnoga pitanja iz historije Bosne i Hercegovine pod sultanovom vlašću.

Znatan doprinos saradnika Orijentalnog instituta prisutan je i u izučavanju kulturne baštine Bošnjaka na orijentalnim jezicima. Po broju objavljenih studija i radova u tome se posebno ističu bivši direktori Instituta prof. dr. Sulejman Grozdanić i prof. dr. Fehim Nametak te višegodišnji član ovog kolektiva prof. dr. Amir Ljubović. Višedecenijski rad prof. Nametka rezultirao je objavljivanjem više desetina stručnih radova a posebno studija. Knjigama *Fadil-paša Šerifović, pjesnik i epigrafičar Bosne*,⁵⁰ *Divanska poezija XVI i XVII stoljeća*⁵¹ te dopunjeno izdanje ove knjige pod naslovom *Divanska književnost Bošnjaka*⁵² obogatio je znanstvenu javnost sa mnogim novim imenima iz kulturne prošlosti ove zemlje. S kupa sa dr. Amirom Ljubovićem, dr. Nametak je priredio za štampu i knjigu *Hasan Kafi Pruščak - Izabrani spisi*.⁵³

U izučavanju kulturne baštine Bošnjaka i svih stanovnika Bosne osmanskog perioda svojim radovima i studijama osvijetlili su dr. Amir Ljubović i dr. Sulejman Grozdanić. Oni su u koautorstvu objavili knjigu *Prozna književnost Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima*.⁵⁴ Dr. Ljubović je i autor knjiga *Logička djela Bošnjaka na arapskom jeziku*⁵⁵ i

---

47 Sarajevo , 1973., pp. 451.

48 Sarajevo, 1973., pp. 325.

49 vidi napomenu 10

50 vidi napomenu 8

51 Sarajevo, 1992., pp. 211.

52 Orijentalni institut u sarajevu, *Posebna izdanja*, XXI, Sarajevo, 1997., pp. 200.

53 Sarajevo, 1983., II izdanje Sarajevo, 1998., pp. 189.

54 Orijentalni institut u Sarajevu, *Posebna izdanja*, XVII, Sarajevo, 1995., pp. 279.

55 Orijentalni institut u Sarajevu, *Posebna izdanja*, XVIII, Sarajevo, 1996., pp. 249.

*Nad Bašagićevom zaostavštinom.*⁵⁶ Vrijedna knjiga je i prof. Saliha Trake *Tragom poezije bosanskohercegovačkih Muslimana na turskom jeziku*,⁵⁷ koju je napisao u koautorstvu sa prof. dr. Lamijom Hadžiosmanović, vanjskim saradnikom Instituta. Lijep doprinos dao je i dr. Ismet Kasumović, koji je kao zaposlenik u Orijentalnom institutu radio na više djela. Rezultat njegovog rada su i knjige *Ali-Dede Bošnjak i njegova filozofsko-sufijska misao*⁵⁸ te *Školstvo i obrazovanje u Bosanskom ejaletu za vrijeme osmanske uprave*.⁵⁹

Svojim člancima, priložima i osvrtima obogatili su orijentalistiku i poznavanju historije Bosne i Hercegovine, kao i susjednih zemalja i drugi saradnici Orijentalnog instituta. Među njima su: Muhamed Mujić, Dušanka Bojanić, Omer Mušić, Muniba (Korkut) Spaho, Bisera Nurudinović, Medžida Selmanović, Fehim Dž. Spaho, Salih Hadžialić, Esad Duraković, Lejla Gazić, Hatidža Čar-Drnda, Fazileta Cviko-Hafizović, Amina Kupusović, Snježana Buzov, Amina Šiljak- Jesenković, Sabaheta Gačanin, Enes Kujundžić, Ramiza Ibrahimović- Smajić, Mubera Bavčić, Adnan Karić, Elma Korić i drugi. Mnogi navedeni znanstvenici starije i mlađe generacije autori su brojnih knjiga i radova koji su upotpunili saznanja iz historije Bosne i Hercegovine te posebno njene kulturne baštine i jezika. O objavljenim člancima i priložima postoji precizna bibliografija radova svakog navedenog autora u knjizi o Orijentalnom institutu koja je izdata u povodu 50.-godišnjice njegovog rada.⁶⁰ Znanstvena javnost upoznata je o radu i djelima saradnika ove cijenjene naučne ustanove i u povodu drugih sličnih jubileja.⁶¹ Iz navedenih bibliografija se vidi koliki je doprinos saradnika Orijentalnog instituta iz

---

56 Mostar 1998., pp. 128.

57 Sarajevo 1985., pp. 140.

58 Sarajevo 1992., pp. 276.

59 Mostar 1999., pp. 319.

60 Orijentalni institut u Sarajevu 1950. - 2000., Sarajevo 2000., pp.175.

61 vidi: Avdo Sućeska, *Osnovni rezultati poslijeratne bosansko-hercegovačke historiografije o osmansko-turskom periodu i njen dalji značaj*, Savjetovanje o historiografiji Bosne i Hercegovine (1945. - 1982.), ANU B I H, Posebna izdanja, knj. LXV, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 12, Sarajevo 1983., pp. 37. - 54.; Enes Pelidija, *Osnovni rezultati bosanskohercegovačke historiografije osmanskog perioda* (od 1463. do kraja XVIII stoljeća) u posljednje dvije decenije XX stoljeća

Sarajeva u orijentalistici i historiji ne samo Bosne i Hercegovine nego i susjednih zemalja.

Iz svega naprijed izloženog vidi se da su saradnici Orijentalnog instituta u Sarajevu u proteklih 52 godine dali izuzetno veliki doprinos u izučavanju prošlosti Bosne i Hercegovine osmanskog perioda. Vrijednost njihovih studija, članaka i priloga utoliko je veća jer su pisani na osnovu izvorne arhivske građe, prije svega orijentalne provenijencije. Nijedan segment iz ovog perioda se ubuduće o Bosni i Hercegovini ne može pisati bez citiranja djela i objavljenih izvora saradnika Instituta. Vremenom su mnogi od njih zaslužno stekli veliki ugled među svojim kolegama iz susjednih, ali i drugih dalekih zemalja. Taj ugled nastao je dugim, temeljitim, marljivim te iznad svega znanstvenim radom pojedinaca i cijelog Instituta.

Imajući sve naprijed u vidu, možemo primijetiti da bi bez dosadašnjeg rada saradnika Orijentalnog instituta rezultati historije Bosne i Hercegovine iz vremena sultanove vlasti bili znatno skromniji. U nekim pitanjima ni do sada ne bismo imali odgovore. Isto tako, saradnici ove znanstvene institucije su mnoge ranije netačne, a nerijetko i iskonstruirane teze demantirali ili u potpunosti odbacili, rukovodeći se isključivo znanstvenim argumentima. Time su onemogućili da se o ovim prostorima proizvoljno i tendenciozno piše. I zato smo zahvalni Institutu i njegovim saradnicima. Sa njima smo višestruko bogatiji i ubuduće očekujem da će mlađe generacije Orijentalnog instituta iz Sarajeva u kontinuitetu nastaviti uspjehe svojih i uvaženih kolega iz prethodnog perioda.

I njeni dalji rezultati, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu, br. 29., Sarajevo 2000., pp. 89. - 109. Posebno su vrijedne bibliografije Bisere Nurudinović, Bibliografija jugoslovenske orijentalistike 1945. - 1960., Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo 1968.; I s t a, *Bibliografija jugoslovenske orijentalistike 1961. - 1965.*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo 1981.; I s t a, *Bibliografija jugoslovenske orijentalistike 1918. - 1945.* Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo 1986.

About contribution of associates of the Oriental Institute in Sarajevo in the study of history of Bosnia and Herzegovina during the Ottoman times

In the past five decades of work and presence of the Oriental Institute in Sarajevo, its numerous scientific and expert contributors have been doing research on Bosnia and Herzegovina during the Ottoman times. Up to the year 1992, the staff of the Institute has been gathering a number of documents from domestic and foreign archives. Most of the archive material was oriental in nature. Many of them were unique. With a special library and historical sources, the Oriental Institute is one of the most important institutions of this kind in the Southeastern Europe. Unfortunately, all this wealthy materials vanished in the flame of fire caused by the shelling from a Serbian position on the 17th May 1992. But, the employees of the Institute have continued their work very hard to rebuild the collection, and thus have made library collection richer. Up to this day, they have been quite successful, thanks to help of individual persons, institutions and donations from the collection of friendly countries.

When we look at the bibliography of the work on the history of Bosnia and Herzegovina during the Ottoman time, we can see that the Oriental Institute with its associates has done a great deal in it. With its monographs, papers and articles, they give an answer to the many questions posed at that time. They also give some attention to the social, political, military, economic and cultural history of this country and its people.

Apart from the books which were published by this institution, a large number of its works have been published in the journal "Prilozi za orientalnu filologiju" (Contribution to the Oriental philology). With this journal the Oriental Institute was known and distinguished. Up to this day it has published around 50 journals, which is almost one a year. All this was possible because of the great contribution of its editors and editorial staff. Special worthiness of this scientific institution is scholarly and skillful associates. Many of them are well known in the world of science. Through time the Oriental Institute has continuously managed

to get new staff who were able to get skilled and experience working with senior skillful colleagues in the Institute. The result of this are many scientific projects, papers, monographs, as well as translations of the many records (defters) and other oriental materials. Without the Oriental Institute in Sarajevo, the history of Bosnia and Herzegovina would be less known and many scholars and events would be unknown to the public. Therefore, recognition to the work of the associates of the institute is unavoidable. Especially significant is research done by the associates regarding the regions which were hundred of years within Bosnian eyalet. Those links give answers to many current questions regarding the past of Bosnia and Bosniaks.

Serious approach to research on certain topics, resulted in the abandonment of many earlier prejudices and myths. Because of such an approach the Oriental Institute became well known in the world and its staff and associates respected.

In the future we expect that scholarly results of the staff and associate of the Oriental Institute in Sarajevo to be even greater, and more important ones.

